عەلاء ئەلئەسوانی:

لە هیچ ڕۆمانێکدا ڕووداوی ڕاستەقینە نییە

و: شلێر محەمەد

عەلاء ئەلئەسوانی لە ساڵی ١٩٩٠ەوە دەستی بە نووسینی ئەدەبی کرد، ئەوکاتی نۆڤلێتی (کاغەزەکانی عیسام عەبدولعاتی) تەواو کرد. پاشان چەند ڕۆمانێکی دیی بە چاپ گەیاند، گرنگترینیان و ئەوی زۆرترین مشتومڕی دروست کرد، ڕۆمانی (باڵەخانەی یاقووبیان) بوو، کە لە ساڵی ٢٠٠٢ دا دەرچوو. پاشان لە ساڵی ٢٠٠٧ دا ڕۆمانێکی پڕ لە جورئەتتری دەرکرد، بە ناوی (شیکاگۆ). تێیدا باس لە کێشەی گەندەڵی لە میسر و ڕەگەزپەرستی کە لە دوای ١١ی سپتەمبەر ئەمریکای گرتۆتەوە، دەکات. نووسینەکانی دوای بە فیلم کردنی ڕۆمانی (باڵەخانەی یاقووبیان) ناوبانگی زیاتریان دەرکرد و قسەی زۆریان لەسەر کرا. لەم دیمانەیدا، کە گۆڤاری (سیدتی – خاتوونەکەم) لەگەڵیدا سازی داوە، زۆر بە ڕاشکاوی و ڕوونی وڵام دەداتەوە.

*** درەنگ دەستت بە نووسین کرد، بەڵام سەرکەوتنی گەورەت بەدەست هێنا، چۆن ئەم هاوکێشەیەت بە ئەنجام گەیاند؟**

– بە درێژایی تەمەنم ئەدەب گەورەترین شت بووە لای من، بەداخەوە لای ئێمە لە جیهانی عەرەبیدا بۆچوونێکی هەڵە هەیە، پێی وایە گرنگیی نووسەر بەندە بە چەندێتی بەرهەمەکانییەوە، ئەمەش کارێکی خراپە، چونکە ئەدەب بە چۆنیەتی دەپێورێت، نەک بە چەندێتی.

لە جیهانی عەرەبیدا بۆچوونێکی هەڵە هەیە، پێی وایە گرنگیی نووسەر بەندە بە چەندێتی بەرهەمەکانییەوە، ئەمەش کارێکی خراپە، چونکە ئەدەب بە چۆنیەتی دەپێورێت، نەک بە چەندێتی.

*** ئایا بەر لەوەی دەست بە نووسینی ڕۆمانێک بکەیت، بیرۆکەیەکی پێشینە یاخود وێناکردنێکت لەبارەی ڕووداوەکانی ڕۆمانەکەوە هەیە، بیرۆکەی ڕۆمانی شیکاگۆت چۆن بۆ هات؟**

– یەکەم، ڕۆمان بابەتێکی ڕۆژنامەوانی نییە، کە پێشتر بیرۆکەیەکت لەسەری هەیە، نووسینی ئەدەبی زۆر جیاوازە لەگەڵ ڕۆژنامەنووسیدا.

دووەم، سەرکەوتن یاخود سەرنەکەوتنی ڕۆمان لە دەستی مندا نییە. بەڵکو لای خواوەیە.

ئەرکی سەرشانی من ئەوەیە باشترین شتم بخەمە ڕوو، بەر لە (باڵەخانەی یاقووبیان)، ١٠ ساڵ دانیشتم و خۆم فێرکرد چۆن ڕۆمانی گەورە بنووسم، لە ڕۆماندا تۆ کاراکتەرەکان دەستەمۆ دەکەیت، تاکو هەموویان لەسەر ڕاستە ڕێگەیەک دابنێیت. هەرچی شیکاگۆیە، هەر لە یەکەم ڕۆژەوە کە بۆ خوێندن بۆ ئەمریکا چووم، بیرم لێ کردەوە. کاتێک یەکەمین جار پەنجەرەم خستە سەرگازی پشت دەبینم ئەمریکییەکان لە ناو زبڵ و بۆ شتێک دەگەڕێن بیخۆن، دڵتەنگ و بێزار بووم. بە هەستی ئەدەبیی خۆم وام هەستکرد ئەمە ئەزموونێکی گرنگە و ڕەنگە دووبارە نەبێتەوە، دەکرێت پاشان لە پرۆژەیەکی ئەدەبیدا سوودی لێ ببینم.

بەر لە (باڵەخانەی یاقووبیان)، ١٠ ساڵ دانیشتم و خۆم فێرکرد چۆن ڕۆمانی گەورە بنووسم، لە ڕۆماندا تۆ کاراکتەرەکان دەستەمۆ دەکەیت، تاکو هەموویان لەسەر ڕاستە ڕێگەیەک دابنێیت

*** باڵەخانەی یاقووبیان، ئەوی نووسیبووت هەر ئەوەت لە فیلمەکە گوت؟**

– سینەما هونەرێکە جیاوازیی لەگەڵ ئەدەبدا هەیە، هەروەها فیلمیش ڕیتمی لەگەڵ ڕۆماندا جیایە. بەڵام گرنگترین شت ئەوەیە، کاتێک ڕۆمانەکە بە فیلم دەکرێت، بیرۆکەکانی ڕۆمانەکە بپارێزێت و لە ئاستێکی هونەریی بەرزدابێت، وابزانم لە فیلمی باڵەخانەی یاقووبیاندا ئەمە کراوە.

*** هەندێک دەڵێن لە فیلمەکەدا دیمەنی نەشیاو هەیە، هەر ئەمەش بۆتە ئەگەری سەرکەوتنی، هەڵبەت ئەمەش ڕەنگدانەوەی خراپی لەسەر لاوان دەبێت، تۆ چی دەڵێیت؟**

– یەکەم، لە فیلمەکەدا دیمەنی ناوازە و لادان نابینیت.. تەنیا (قسە و قسەڵۆکە)، کاراکتەرەکان لە فیلمەکەدا دەستیان بەر یەکتر ناکەوێت، پاشان ئەوی بیەوێت دیمەنی ناوازە (شذوذ) ببینێت، بۆ سینەما ناچێت، بەڵکو بە ئاسانی پەنا بۆ ئەنتەرنێت دەباو چی بوێت تەماشای دەکات.

*** ڕۆمانی (شیکاگۆ)ت لە دوای ڕووداوەکانی ١١ی سپتەمبەر نووسی، بۆچی ئەم ناوەت لێ نا، ئەی ئەو نامەیە چی بوو ویستت بیگەیەنیت؟**

– ١١ی سپتەمبەر لە ناو ڕۆمانەکەدایە، بەڵام دەوری سەرەکی لە ڕووداوەکانی ڕۆمانەکەدا نەبووە، بیرۆکەی ڕۆمانەکە ئەوەیە، لە کۆتاییدا ئێمە بوونەوەری مرۆیین، دەکۆشین بۆ ژیانێکی یەکسان و تەواو کەماڵ و دۆخێکی دادپەروەرانە، تاکو بە سەربەرزی بژین . ئەمەش لە ڕاستیدا لە زۆرێک لە وڵاتە عەرەبییەکاندا بەدی نەهاتووە. لە زۆرکاتیشدا لە ئەمریکادا سەقامگیر نەبووە، هەروەها بۆ هەندێک توێژی پەراوێزخراوی کۆمەڵگەی ئەمریکی و ئەوانەی هەوڵمداوە لە ڕۆمانەکەدا گوزارشتیان لێ بکەم، کە ڕووداوەکانی لە شیکاگۆ دا ڕوو دەدەن، بۆیە بەم ناوەوە ناوم نا.

*** ئایا ڕووداو و کەسایەتییەکانی ڕۆمانی (شیکاگۆ) ڕاستین؟**

– لە ڕۆماندا ڕووداوی ڕاستەقینە بوونی نییە، نووسەرێک نییە لە ڕۆمانەکەیدا ڕووداوی ڕاستەقینە بنووسێت، ڕۆماننوس ئیلهامی ڕووداوە ئەدەبییەکان لە شارەزایی خۆیەوە وەردەگرێت، لە ئەدەبیشدا شتێک نییە ناوی گواستنەوەی واقع بێت، تەنانەت ئەگەر واقع وەکو خۆیشی بگوازێتەوە کارە ئەدەبییەکە، ئەوا دەگۆڕێت.

*** کەواتە بۆچی کاراکتەرەکانی ڕۆمانەکانت داخ لە دڵن و ڕقیان لەم بارودۆخەی ئێستایە؟**

– یەکەم، ئەوانەی ئەم تاوانبار کردنە دەڵێنەوە، خەڵکانێکن پێوەندییان بە ئەدەبەوە نییە، ئەدەب هەرگیز دان بەو نموونە مرۆ لە قاڵبدراوانەی ناو زنجیرە تەلەفزیۆنییەکاندا نانێت، بۆچوونی ئەدەب زۆر لەوە گەورەتر و فراوانترە، ململانێی نێوان خێر و شەڕ دەخاتە بەرچاو، من

کاراکتەری خراپم نییە، تەنیا کاراکتەرێلێکن ژیانیان خۆشدەوێت، وەلێ کۆژانی خۆیانیش هەیە و دۆخەکەش لە خۆیان بەهێزترە و دەیەوێت سەرلەنوێ لەسەر پێی خۆی بووەستێت، ئەدەب ئەمەیە.

*** هەندێک بەوەت تاوانبار دەکەن، کە (عەباس ئەسوانی)ی باوکت، گێڕەرەوەی ڕاستەقینەی ڕۆمانەکەتە، نەک خۆت؟**

– بەداخەوە ئەمە تۆمەتبارکردنێکی پووچ و بێ مانایە، بە ڕادەیەک پێم باش نییە وڵامی بدەمەوە، باوکم ساڵی ١٩٧٧ کۆچی دوایی کردووە و سەرجەم کارەکانیشی بڵاوکراونەتەوە.

*** ڕەنگە لەبەر ئەوە ئەو تۆمەتەیان نابێتە پاڵت، چونکە باوکت نووسەر بووە؟**

– خێزانی وا هەیە سێ نەوە نووسەریان تێدایە، من سێ ڕۆمان و دوو کۆمەڵە چیرۆکم هەن، وا دەزانم کات کوشتنە ئەگەر وەڵامی ئەم قسانە بدەمەوە، هەموو بەرهەمەکانم هیچ پێوەندییەکیان بە نەوەی باوکم و نووسینەکانییەوە نییە، گرفتەکە لەوەدایە، کاتێک ئەو سنوورەی بۆ سەرکەوتن دانراوە دەبڕیت، ئیدی ئیرەیی بە دواتەوە دەبێت، هەندێک جار ئەو ئیرەییە دەگاتە ڕادەی ڕق لێ بوونەوە، من لەم ساڵانەی دواییدا بەرزترین ئاستی فرۆشتنم لە کتێبەکانمدا بەدەست هێناوە، لە هەردوو ڕۆمانی (شیکاگۆ) و (باڵەخانەی یاقووبیان) دا پلەی یەکەم و دووەمم بەدەست هێناوە و ڕۆمانەکانم بۆ ١٩ زمان وەرگێڕراون و چەندین خەڵاتم بەدەستهێناوە، هەموو ئەمانەش بە چاک و بە خراپ ڕەنگ دەدەنەوە.

*** لە سۆنگەی تێکەڵکردنت لەنێوان زمانی بازاڕی و زمانی ڕەواندا ڕەخنەی توندت لێ گیرا، ئایا تا سەر بەم شێوازەوە پابەند دەبیت؟**

– لەگەڵ ئەو ڕەخنانەدام، لەگەڵ ئەوانەدا نیم کە شێوەزارەکان لە قسەکردندا بەکار دێنن، هەمیشە هەوڵ دەدەم بە زمانی سێیەم بنووسم، کە دەکرێ بە زمانی ڕەوان بخوێنرێتەوە، بەڵام وا بە مێشکدا دێت کە شێوە زمانی ناوخۆییە.. من چونکە شانازی بە زمانی ڕەوانەوە دەکەم و وایدەبینم پێوەندیی ڕاستەقینەی نێوان ڕۆڵەکانی وڵاتە عەرەبییەکانە.. لە ئەنجامی ئەو شارەزاییە خاکییەی لە ئەدەبدا هەمە، ئاسانترین شت ئەوەیە دەقێکی ئەدەبی بنووسیت کەس تێی نەگات، پاشان ئەم نووسەرە لە شوێن مامۆستا دابنیشێ و خوێنەر بە نەزان تاوانبار بکات، هەروەها بەوەی کە بەدواداچوونی بۆ ڕەوتە تازەگەرییەکان نییە. ململانێی گەورە لە بەرامبەر نووسەردا ئەوەیە دەقێک بنووسێت هەمووان تێی بگەن و پڕ ماناش بێت.

*** لە هەندێک بەرهەمدا پەنا بۆ وروژاندنی غەریزەکان دەبرێت، تا سەرنج رابکێشێت و ناوبانگ بەدەست بێت، ئایا تۆ کەوتوویتە ئەم داوەوە؟**

– من پێویستم بە ناوبانگ نییە، تاکو پەنا بۆ ئەم شێوازە ببەم، بە نیسبەت بابەتی وروژاندنی

غەریزەکانیشەوە، ڕۆمانێلێک هەن بە تەواوی پەنای بۆ دەبەن، کەچی ڕەواج و ناوبانگیان بەدەست نەهێناوە. ئەوی بە وردییش باسم کردووە، بۆ پێویستیی هونەرییە ناکرێ دەستبەرداری بین. ڕۆمان ژیانە لەسەر کاغەز، لە ژیانمان دەچێت، بەڵام دەلالەت و قووڵیی زیاترە. ڕاستی ئەوی ئاواتی بۆ دەخوازم، بەرهەمهێنانی ژیانی ڕاستەقینەیە لەسەر کاغەز و کاراکتەرەکانیش لە گۆشت و خوێن بن. مخابن، ئێمە بە دەست دووفاقییەوە (الازدواجیە) دەناڵێنین، کە چەپاندنی (کبت) بۆ هەندێک دروست کردووە.

لە ڕۆماندا ڕووداوی ڕاستەقینە بوونی نییە، نووسەرێک نییە لە ڕۆمانەکەیدا ڕووداوی ڕاستەقینە بنووسێت

*** مەبەستت لە دووفاقی چییە؟**

– کاتێک دەڵێم من دژی دووفاقیم، ئەوا لەسەر دووفاقیی وەکو شوێنەوارێک لە شوێنەوارەکانی چەوسانەوە قسە دەکەم. دەمەوێ کۆمەڵگەی عەرەبی لە درۆ و ڕیاکردن ئازاد بێت، هەروەها لەگەڵ خۆمان و ئەوانی تردا ڕاستگۆتربین، ئەوانەشی لە پێناو لاپەڕەیەکی ڕۆمانێک واوەیلێیانە و هاوار دەکەن و دنیا بە یەکدا دەدەن، ئەوانە خۆیان بە دزییەوە سەیری فیلمی ڕووت دەکەن.

من کاراکتەری خراپم نییە، تەنیا کاراکتەرێلێکن ژیانیان خۆشدەوێت، وەلێ کۆژانی خۆیانیش هەیە و دۆخەکەش لە خۆیان بەهێزترە و دەیەوێت سەرلەنوێ لەسەر پێی خۆی بووەستێت، ئەدەب ئەمەیە.

*** ئایا ڕۆمانەکەت (شیکاگۆ) دەکرێت بە فیلمی سینەمایی، داخۆ لە نووسینی سیناریۆکەیدا بەشدار دەبیت؟**

– لەم بارەوە ئەو پرانسیپە پێڕەو دەکەم کە (نەجیب مەحفووز) و (ئێرنەست هەمەنگوای) لەسەری ڕۆیشتوونە، ئەویش ئەوەیە من لە بەرامبەر خوێنەردا تەنیا بەرپرسی ئەو ڕۆمانەم کە بەدەستی خۆم نووسیومن، هەرگیز دەست ناخەمە کاری ئامادەکردنی فیلمێک لە ڕۆمانەکەوە وەرگیرابێت.

*** ئایا خەڵاتی (برۆنۆکرایسکی) کە پێشتر (نیلسۆن**

من پێویستم بە ناوبانگ نییە، تاکو پەنا بۆ ئەم شێوازە ببەم، بە نیسبەت بابەتی وروژاندنی غەریزەکانیشەوە، ڕۆمانێلێک هەن بە تەواوی پەنای بۆ دەبەن، کەچی ڕەواج و ناوبانگیان بەدەست نەهێناوە

ماندێلا)ی خەباتگێڕ و سەرۆکی کۆچکردووی فەلەستینی (فەیسەل حوسێنی) بەدەستیان هێناوە، لەبەر ئەوە پێت بەخشرا کە ئەندامی لە بزووتنەوەی (کفایە)؟

– لەبەر ئەوە پێم نەبەخشراوە چونکە من خەباتگێڕم، خەلاتی (برۆنۆکرایسکی)ی بە ڕەسەن نەمساوی خەلاتێکی جیهانییە و تایبەتە بە مافی مرۆڤ، حەکەمی نێودەوڵەتیی لە هەموو جیهاندا هەیە. تایبەتە بۆ ئەوانەی بەرگری لە مافەکانی مرۆڤ دەکەن، بۆ ئەم خەلاتەش کەس خۆی کاندید ناکات، بەڵکو لیژنەکە هەڵی دەبژێرێت، من لە لقە ئەدەبییەکەیدا وەکو باشترین نووسەر بەدەستم هێنا، لەسەر ڕۆمانی (باڵەخانەی یاقووبیان) بە زمانی ئەڵمانی، ئەم خەلاتە لە ساڵی دامەزراندنییەوە لە ١٩٦٧ دوو ساڵ جارێک دەبەخشرێت.

*** تا ئێستاش وەکو پزیشکی ددان کار دەکەیت؟**

– تا نەهۆش وەکو دکتۆری ددان کار دەکەم، کارەکەم کارێکی وای کردووە ببمە نووسەرێکی سەربەخۆ، واتا گرفتی مادییم نییە، گرنگترین شتیش پێوەندیی ڕۆژانەمە بە خەڵکەوە، ئەمەش شارەزاییەکی مرۆیبت دەداتێ. پزیشکیی لە هەموو پیشەکان زیاتر نووسەری بەخشیوە، وەکو (ئەمیل زۆلا) و (یوسف ئیدریس)، (عەبدولسەلام عجێلی) و (چیخۆڤ). چونکە پزیشکی و ئەدەب بابەتیان یەکە. پزیشکییش نزیکترە لە هەستە مرۆییەکانەوە.

*** ئامۆژگاریت بۆ ئەوانەی تازە لە بواری ئەدەبدا هەنگاو دەنێن؟**

– دەبێ ئەدەب گرنگترین شت بێت لە ژیانیدا.. ئەگەر تەنیا شتێکی دی هەیە لە ئەدەب گرنگتر، ئەوا با یەکسەر واز لە ئەدەب بێنێت. هەروەها بەر لەوەی بنووسێت، لە بەهرەکەی دڵنیابێت... با بەر لەوەی بنووسێت هەزار جار بخوێنێتەوە.

سەرچاوە: گۆڤاری (سیدتی).

– پزیشکی ددانە. لە زانکۆی ئەلینۆی لە شیکاگۆ ماستەری لە پزیشکیی ددان بەدەست هێناوە.
– لە ١٩٥٧/٥/٢٦ دا لە قاهیرە لە دایکبووە. کوڕی (عەباس ئەسوانی)ی نووسەری ناسراوە.
– بەر لە هەردوو ڕۆمانی (شیکاگۆ) و (باڵەخانەی یاقووبیان)، کە سەرکەوتنی بەرچاویان بەدەست هێنا، دوو کۆمەڵە چیرۆکی بە چاپ گەیاندووە.